EMMANUEL LÉVINAS.
VENIREA DIN ORIGINE CA VENIRE LA VEDERE
Emmanuel Lévinas. The issue from the origin as coming to view

Dorin ŞTEFĂNESCU[1]

Abstract

The paper focuses on some pages of "Totality and Infinity" in which E. Lévinas discusses about the subtle relation between the light and the view. The light is the medium that makes possible the encounter between the view and the objects, showing them in the existence as images. But only in the opening of this perspective the being is able to manifest itself, issued from its origin. It appears and gives itself to the view and, in the same time, to the understanding. It is the invisible that comes to the visibility, retreating itself in the image.

Keywords: E. Lévinas, origin, view, light, phenomenology

„Obiectul dezvăluit, descoperit, apărând – fenomen – este obiectul vizibil sau atins".[2] Obiectivitatea sa apare în chiar descoperirea sa drept ceea ce se vede ca atare dar, în perspectiva vederii, o obiectivitate fără obiect, fără obiectualitatea pe care vizibilul o „fură". Căci obiectul văzut apare în imaginea pe care vizibilul însuşi o face cu putinţă, în spaţiul nedefinit dintre ochi şi lucrul pus în vedere. Atingem lucrul cu privirea, dar nu atingem de fapt decât imaginea sa şi nu obiectul care păstrează distanţa. Vederea apropie obiectul, în acelaşi timp însă îl îndepărtează ca obiect rămas inaccesibil.[3] E ca şi cum am vedea, din înaltul unui munte, valea care se întinde la poalele lui, fără să o străbatem, să-i simţim efectiv pământul.[4] Străbatem în schimb lumina acestei distanţe şi, prin ea, aducem în privire valea ca *priveliştе*, care acum, într-un fel, e a noastră.[5] Prin urmare, vederea „presupune, în afara ochiului şi a lucrului, lumina. Ochiul nu vede lumina, ci obiectul în lumină. Vederea este deci un raport cu un « ceva » care se stabileşte în sânul unui raport cu ceva care nu e « ceva ». Suntem în lumină în măsura în care întâlnim lucrul în nimic. Lumina face să apară lucrul alungând tenebrele, golind spaţiul. Ea face să apară spaţiul ca un vid". Mediul luminii prin care vedem dezvăluie şi învăluie obiectul; îl arată în existenţă, ca dat existenţial în actul fiinţării, dar îl şi ascunde, în ce priveşte atât obiectualitatea sa

[1] Prof. PhD., „Petru Maior" University of Tîrgu Mureş
[2] Emmanuel Lévinas, *Totalitate şi Infinit. Eseu despre exterioritate*, Polirom, Iaşi, 1999. Citäm din pp. 162-165.
[3] Inaccesibilul obiectului e transcendenţa sa în raport cu intimitatea trăită a vederii. Dacă ea se deschide, „este totodată traversată de intenţionaliate. Ea înseamnă atât distanţă cât şi accesibilitate. Este un mod al distantului de a se da" (Emmanuel Lévinas, *De Dieu qui vient à l'idée,* Vrin, Paris, 1998, p. 163)
[4] Simţire înţeleasă în sensul de afirmare, experienţă în care fiinţa se afirmă. „Această afirmare este situare în solul ferm, pe cel mai ferm dintre soluri: *pământul*. În această idee a fiinţei care se pune, există o condiţie: însăşi fermitatea pământului" („Dieu et l'onto-théo-logie", în Emmanuel Lévinas, *Dieu, la mort et le temps,* Grasset, Paris, 1993, p. 147).
[5] „Intervalul spaţiului dat de lumină este absorbit instantaneu de lumină. Lumina este cea prin care ceva este altul decât mine, dar ca şi cum ar ieşi deja din mine. Obiectul luminat este totodată ceva pe care îl întâlnim, dar, prin chiar faptul că e luminat, îl întâlnim ca şi cum ar ieşi din noi" (Emmanuel Lévinas, *Le temps et l'autre*, Quadrige / PUF, Paris, 1983, p. 47).

BDD-A27519 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 21:28:54 UTC)

concretă, spațială, cât și esența sa invizibilă. Vederea aruncă o punte către ceva-ul obiectului în lumină și o alta către „ceva" ce nu e obiectul ca atare. A doua relaționare e intrinsecă celei dintâi, întrucât raportul cu imaginea (care nu e „ceva") se stabilește în interiorul raportului vederii cu obiectul existent. Chiar dacă acest raport din urmă ar lipsi în datele sale imediate (în situația în care nu vedem în mod real, „fizic", un obiect pe care îl avem în față), raportul imaginal cu obiectul este posibil în imaginație („vedem" fie un obiect văzut odată și pe care memoria imaginantă îl restituie într-o imagine mnezică, fie un obiect nevăzut vreodată, dar care se poate constitui în aproximarea unei forme pe care i-o atribuim). Astfel încât lumina e locul de întâlnire a vederii cu obiectul, însă ea îl întâlnește *în nimic*, în nimicul pur al unui loc degajat, deschis lucrului care apare. Un spațiu gol sau un teren viran în care lucrul apare din nimic, „vine ca din neant", din posibilitatea pre-venirii sale originare. Această venire a lucrurilor din nimic – precizează Lévinas – „este astfel venirea lor din origine – această « deschidere » a experienței sau această experiență a deschiderii". Vederea în lumină operează o deschidere spre ființa care nu e „ceva", ci doar ființare a imaginii ei. Însă numai în deschiderea acestei perspective – apariție ca non-ceva – ființa se poate manifesta, venind din originea sa. Ființa ființării se manifestă în imagine ca non-ființă, se fenomenalizează în vidul deschiderii care o *dă* vederii, așa cum o dă și înțelegerii: ca ființă pre-dată ființării. Deschidere pe care nu doar ochiul ci și lumina – în primul rând ea – o face posibilă, dar în golul plin de lumină ființarea nu apare în plinătatea ființei. Cuprindem ființarea (ființa particulară) „plecând de la un loc luminat pe care ea nu îl umple", vedem ființarea fără să venim noi înșine din origine, dintr-un *inaparent* in-comprehensibil, de necuprins, deci invizibil. El nu transpare decât în ființa care se sustrage, se expune retrăgându-se în imagine.[6]

Spațiul gol nu este un vid de manifestare sau apariția obliterată a non-sensului. Spațiu gol pentru că lumina îl golește de întunericul care îl umple, un spațiu luminat.[7] Deci un gol consistent, substanțial, deși fără sens. El se deschide în suspensie, la limita dintre non-sens și lipsa de sens, între imposibilitatea oricărui sens și orizontul încă închis al unui sens care lipsește. Sensul care lipsește există, doar că nu e de față, nu e prezent în prezența manifestării. Un *semnificabil* nemanifestat, o pură potență apariționlă. El se pune aici ca absență a spunerii, înaintea discursului care îi dă cuvântul. Nespusul acesta este originea din care vin lucrurile pentru a se pune în vedere. Adică se lasă prinse, surprinse și învăluite în lumina care le dezvăluie. „Vederea devine prindere. Vederea se deschide asupra unei

[6] Se pune în evidență aici un dublu aspect. Pe de o parte, reflectând întregul ființei, imaginea nu arată *tot* adevărul: „Întregul reflectat de o parte a sa este imagine. Adevărul ar surveni, deci, în imaginile ființei". Pe de altă parte, imaginea tinde spre el, e o promisiune a adevărului pe care îl reflectă metonimic, ca parte ce stă pentru tot, deci o arătare limitată: „Imaginea este, totodată, limita ostensiunii; ea este figură ce se arată, este imediatul, sensibilul și limita la care adevărul nu este complet, pentru că întregul ființei nu se arată aici în el însuși, ci doar se reflectă. În imagine, sensibilul, imediatul este orientat intențional spre căutarea unei prezențe mai complete" (Emmanuel Lévinas, *Altfel decât a fi sau dincolo de esență*, Ed. Humanitas, București, 2006, p. 77). În consecință, adaugă filosoful într-o notă, „imaginea este, totodată, limita și nedesăvârșirea" (*ibidem,* n. 4).

[7] Așa cum nu este, de exemplu, spațiul plin, neluminat, ecranat de chiar deplinătatea ființei. Un gol plin, în care se aude tăcerea impersonalului: „Ceva ce seamănă cu ceea ce auzim când apropiem de ureche o scoică goală, ca și cum golul ar fi plin, ca și cum tăcerea ar fi un zgomot" (Emmanuel Lévinas, *Éthique et Infini,* Fayard, Paris, 1982, p. 38).

BDD-A27519 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 21:28:54 UTC)

perspective, asupra unui orizont, şi descrie o distanţă ce poate fi trecută”.[8] Lucrurile cheamă vederea descoperindu-i acest orizont, spaţiul vid pe care doar o vedere îl poate străbate, dând sens lipsei de sens. Un spaţiu care nu transportă dincolo, nu duce vederea către (până la) obiectul pe care, astfel, l-ar vedea ca pe un scop în sine. Obiectul se arată – face imagine – nu la capătul distanţei, unde el nu se mai poate arăta decât pe sine, ca obiect atins, ajuns în retragerea sa mută. Imaginea e fiinţa de interval, apariţia unui raport, intermediul care dă de văzut. În mediul translucid al vederii, ea e mediana care „taie” perspectiva, deschide orizontul. De aceea, spaţiul vid „nu este o spărtură a orizontului. Vederea nu e o transcendenţă. Ea acordă o semnificaţie prin *relaţia* pe care o face posibilă”. Imaginea e un fenomen de tranziţie, dar şi unul inaugural; vederea o prinde, o cuprinde în propria-i deschidere, dar nu se aşază în ea, nu *stă* în plăcerea de a o privi. Imaginea nu lărgeşte şi nici nu adânceşte un deschis deja existent; deschide ceva ce până la ea a fost închis, spulberă întunericul, pune începutul în vedere. Iar acest început al deschiderii mişcă vederea, o aruncă în necunoscutul cu care ea trebuie să înceapă. Căci odată privită, văzută în dinamica raportului ce o defineşte, în ivirea ei imprevizibilă, imaginea ridică în calea vederii obstacolul sensului. Nu vedem doar lucrurile care ne atrag privirea; prin ele, înţelegem ce au de spus. Intuim sensul care se arată în faţă,[9] nu numai raportul care, prin imagine, ne mijloceşte vederea, ci şi raportul lucrului văzut cu alte lucruri, vecinătatea care creează sfera vizibilului. Prin urmare, intuiţia „este deja raport, fiindcă vedere, ea întrevede spaţiul prin care lucrurile se duc unele spre altele”, spaţiu care „în loc să transporte dincolo, doar asigură condiţia semnificaţiei *laterale* a lucrurilor în Acelaşi”. Este chiar întrevederea intermediarului, în care imaginea se arată în trecere, se spune oblic, deschide raporturi multiple. Raporturi în care ea nu e mereu alta, deşi lucrurile care apar în vedere arată faţa deconcertantă a alterităţii. Nu sunt însă decât denivelările unui relief în continuă mişcare şi transformare, în cuprinsul aceluiaşi orizont care deschide lucrurile de fiecare dată când ele cheamă vederea.[10]

„Însă lumina nu este, într-un alt sens, origine de sine? Ca sursă de lumină, unde coincid fiinţa şi aparenţa sa, ca foc şi ca soare?” Ne întoarcem cu acest sens la problema raportului dintre inaparent şi apariţie. Dacă originea este locul unei coincidenţe,[11] a fiinţei şi a modului în care ea apare, înseamnă că, pe de o parte, modul apariţiei este unul al fiinţării, manifestarea în vizibilul particular al predicatelor de existenţă. Fenomenologic

[8] Prindere (*saisir*) care defineşte cunoaşterea însăşi, în diferitele ei stadii: „O anumită prindere: fiind cunoscută, fiinţa devine proprie gândirii, e prinsă de ea. Cunoaşterea ca percepţie, concept, comprehensiune trimite la o prindere” (Emmanuel Lévinas, *Éthique comme philosophie première*, Payot & Rivage, Paris, 1998, p. 69).

[9] Venind în deschisul deschiderii, „intuiţia rămâne sursa oricărei inteligibilităţi. Sensul este dat în chiar verticalitatea ce caracterizează relaţia dintre noeză şi noemă” (Emmanuel Lévinas, *Humanisme de l’autre homme*, Fata Morgana, Paris, 1972, p. 19). Dar formalul noetic nu e experienţă propriu-zisă decât în intuirea deschiderii; el e complementar conţinutului noematic în care, într-adevăr, „experienţa este o lectură, înţelegerea sensului, o exegeză, o hermeneutică şi nu o intuiţie” (*ibidem*, p. 22). Cât priveşte ceea ce se arată în faţă, din faţă, aceasta defineşte „un mod de a veni din spatele aparenţei, din spatele formei, o deschidere în deschidere” (*ibidem*, p. 51).

[10] Aşa cum, la Platon, „cercul identicului” cuprinde „cercul diferitului” (cf. *Timaios*, 37 c).

[11] Posibilă în eternitatea originarului prefenomenal, în sin-cronia absenţei de timp. Altfel, devenirea (inclusiv cea a manifestării) înseamnă imposibilitatea coincidenţei, „*fenomenul* non-coincidenţei *dat* în dia-cronia timpului. Timpul semnifică acest *mereu* al non-coincidenţei” (*Le temps et l’autre*, ed. cit., p. 10).

BDD-A27519 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 21:28:54 UTC)

vorbind, ceea ce apare şi apariţia ca atare coincid, dar în apariţia ca atare ceea ce apare iese din sfera inaparentului, şi nu iese decât în virtutea, naturală, a faptului că fiinţa se dă în necesitatea fiinţării. Fiinţa fiinţează, adică îşi expune esenţa în individualul determinaţiilor, se pune sub determinări şi există ca atare. Altfel spus, se pune la îndemâna vizibilului, în lumina căruia originea dă ceva de văzut. Pe de altă parte, ceea ce apare se pune cu totul în apariţie, dar apariţia nu cuprinde tot ce apare.[12] Am văzut că locul luminat nu e umplut de fiinţare, prin urmare se pune în lumină şi „ceva" ce nu e de natura fiinţării apariţionale. Ce poate fi acest ceva care, deşi e pus în loc luminat, nu e văzut, nu apare *ca vizibil*? Sursa de lumină, în care focul şi soarele coincid, nu apare ca sursă în sine, ca origine sustrasă manifestării, ci ca foc ce străluceşte în chip de soare. Nu e atunci chiar problema chipului în joc, a imaginii care – de data aceasta – nu mai înfăţişează lucrul în vizibil, îi dă un chip invizibil, de felul unei arătări care nu poate fi arătată? „Întâlnim aici, în mod neîndoios, figura oricărei relaţii cu absolutul. Însă nu e decât o figură". Figura acestei relaţii nu pune absolutul în lumină, nu fiinţa ca esenţă nedeterminată, nici originea din care toate vin. Ceea ce se vede este o *relaţie*, iar această relaţie este pusă în lumina unei imagini. Ceea ce începe să semnifice – semnificabilul originar sau al absolutului – nu se pune pe sine ca început, ci *dă* începutul, îl pre-figurează în felul de a fi al deschiderii.[13] La fel cum nu vedem izvorul dar intuim în curgere originea către care aceasta trimite, „lumina nocturnă este văzută ca sursă de lumină", deşi ea nu intră în categoria vizibilului. Se pune în lumină ceva ce nu apare, iar în apariţie transpare chipul invizibil al absolutului, ca *meta*-foră supremă. Lumina şi vizibilitatea se află aici într-un raport invers proporţional: dacă în lumina zilei vedem obiectele dar nu vedem lumina, noaptea nu vedem obiectele dar vedem sursa luminii. E nevoie deci ca lumina zilei (a lumii, a apariţiilor evidente, clare şi distincte) să se eclipseze pentru ca lumina nopţii (a fiinţei, a absolutului, a originii) să se devoaleze. Pentru a vedea, e nevoie de un raport între cele două lumini, de spaţiul unui interval în care ele stau în distanţa diferenţei ontologice, dar şi în conjuncţia fenomenologică. „E nevoie de o lumină pentru a vedea lumina", de o faţă pentru a vedea reversul.[14] Faţa şi reversul sunt – în lumea poemului – două planuri ale realului: imaginea poetică, respectiv poetală, iar semnificabilul ia trupul acesteia din urmă pentru a da inaparentului posibilitatea de *a trece* prin vizibilitatea înţelegerii, spre cuvântul în care el se

[12] „Faptul că totalitatea debordează datul sensibil şi faptul că vederea este întrupată aparţin esenţei vederii. Funcţia sa originară şi ultimă nu ar consta în reflectarea fiinţei ca într-o oglindă. (...) Căci nimic nu se poate reflecta într-o gândire înainte ca o scenă să nu se lumineze şi ca o cortină să nu se ridice dinspre fiinţă. (...) Vederea nu se reduce la primirea spectacolului; în mod simultan, ea operează în interiorul spectacolului pe care îl primeşte" (*Humanisme de l'autre homme,* ed. cit., pp. 25-26).

[13] Ceea ce vine la început pre-vine veşnic orice fapt-de-a-fi în lume; „acel « înainte » al originarului vizează o condiţie permanentă, o condiţie internă de posibilitate, o esenţă", dar „dispare în faptul de a apărea al lumii", se evaporă în invizibilul vizibilului care îl striveşte (cf. Michel Henry, *Întrupare. O filosofie a trupului,* Deisis, Sibiu, 2003, p. 95).

[14] Şi chiar de o umbră care să *ateste* vizibilitatea obiectului. Umbra însă nu e întunericul, lipsa luminii, ci profilul „aruncat" de însăşi luminozitatea corpului, imaginea sa complementară, vizibil deviat al vizibilului pus în *contre-jour*. „Obiectul ar trebui atunci să fie pus într-o lumină oblică şi receptat împreună cu o umbră care să poată da relief lucrului, deschizându-se astfel un drum pieziş capabil să atingă obiectul vizibil *aşa cum este el* pentru o anumită privire" (Anca Vasiliu, *Despre diafan. Imagine, mediu, lumină în filosofia antică şi medievală,* Polirom, Iaşi, 2010, p. 53).

BDD-A27519 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 21:28:54 UTC)

topeşte revelându-se. Aici vederea deschide orizontul fiinţării venind din originea fiinţei, dă semn că apare, însă numai ca *posibil* luminat din nevăzut.

Bibliografie

Henry, Michel, *Întrupare. O filosofie a trupului*, Deisis, Sibiu, 2003
Lévinas, Emmanuel, *Totalitate şi Infinit. Eseu despre exterioritate*, Polirom, Iaşi, 1999
Lévinas, Emmanuel, *De Dieu qui vient à l'idée*, Vrin, Paris, 1998
Lévinas, Emmanuel, *Dieu, la mort et le temps*, Grasset, Paris, 1993
Lévinas, Emmanuel, *Le temps et l'autre*, Quadrige / PUF, Paris, 1983
Lévinas, Emmanuel, *Éthique et Infini*, Fayard, Paris, 1982
Lévinas, Emmanuel, *Éthique comme philosophie première*, Payot & Rivage, Paris, 1998
Lévinas, Emmanuel, *Humanisme de l'autre homme*, Fata Morgana, Paris, 1972
Lévinas, Emmanuel, *Altfel decât a fi sau dincolo de esenţă*, Humanitas, Bucureşti, 2006
Vasiliu, Anca, *Despre diafan. Imagine, mediu, lumină în filosofia antică şi medievală*, Polirom, Iaşi, 2010

BDD-A27519 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 21:28:54 UTC)